

Brede welvaartsscan

Het Hogeland

Sociaal Planbureau Groningen is onderdeel van **CMO STAMM**



augustus 2023

Colofon

Titel: Brede welvaartsscan Het Hogeland

Datum: augustus 2023

Opdrachtgever: Gemeente Het Hogeland

Projectleden: Heike Delfmann en Marije Kooistra

Adres: Sociaal Planbureau Groningen

onderdeel van CMO STAMM

Laan Corpus den Hoorn 100-2

9728 JR GRONINGEN

www.sociaalplanbureau Groningen.nl

© Copyright 2023, CMO STAMM

Inhoud

Colofon.....	2
Brede welvaart in Het Hogeland.....	4
Introductie	4
Huidig beeld van de brede welvaart op Het Hogeland	5
Brede welvaart algemeen: net geen hekkensluiter	5
I. Sociaaleconomisch: van Stad naar Wad en van kansrijk naar kansarm	6
Werk hebben en houden: contrast binnen Het Hogeland.....	9
Relatief minder mensen met een laag inkomen.....	9
Stapelings sociale voorzieningen: uitschieters binnen Het Hogeland.....	11
Relatief meer 'Risicjongeren' in Het Hogeland	13
Risico op jonge aanwas in drugscriminaliteit.....	14
Jeugdwerkloosheid: hoger dan provinciaal gemiddeld	15
II. Verschraling op het Hogeland: voorzieningen toenemend op afstand	16
III. 'Span vermogen': vergrijzing een kwart hoger dan landelijk gemiddeld.....	20
Literatuur	Error! Bookmark not defined.

Brede welvaart in Het Hogeland

Introductie

Brede welvaart gaat over meer dan alleen ons inkomen, economie of groei. Het gaat over alles dat het 'leven de moeite waard' maakt. Dus ook over leefbaarheid en veiligheid, kwaliteit van de leefomgeving, sociale samenhang en voorzieningenniveau, onderwijs en arbeidsmarkt, klimaat en energie, natuur en landbouw, bereikbaarheid en woningmarkt.

In de regio komen alle thema's van brede welvaart samen en beïnvloeden elkaar: het is de omgeving waarin mensen wonen, werken en leven. Het is de fysieke plek waar sociale en culturele voorzieningen te vinden zijn en waar inwoners veilig, gezond en gelukkig willen zijn. Het leven vindt grotendeels plaats in de regio, dat maakt de regio een zeer geschikt niveau om brede welvaart te meten. Het meten van brede welvaart is een belangrijk startpunt om de stap richting beleidsvorming te kunnen zetten.

Sociaal Planbureau Groningen en Trendbureau Drenthe publiceerden in 2022 en 2023 voor beide provincies een eigen monitor brede welvaart. Uit deze regionale monitoren blijkt dat onze provincies voor een aantal grote uitdagingen staan. We hebben het dan bijvoorbeeld over kansenongelijkheid en relatief grote verschillen in brede welvaart binnen de provincies, over armoede die generaties lang 'doorgegeven' wordt, over dubbele vergrijzing van de bevolking wat behoorlijke consequenties heeft voor de zorgsector en over het dalende vertrouwen van Groningers en Drenten in instituties en overheid. Ook in het recente en prominente rapport 'Elke regio telt!' wordt heel duidelijk dat er onwenselijke verschillen in brede welvaart binnen Nederland zijn. Verschillen tussen regio's zijn onwenselijk op het moment dat het gaat om de kansen die mensen hebben; kans op passend werk, op goed en bereikbaar onderwijs, op gezond oud worden.

Sinds 2018 kunnen regio's een aanvraag doen voor een Regio Deal. De gedachte achter deze deals is om "opgaven in partnerschap met de regio's op te pakken, om zo in te zetten op een sterke samenleving en te werken aan de economie en toekomst van alle regio's". In Regio Deals werken regionale partijen en het Rijk samen om de kwaliteit van leven, wonen en werken te vergroten. Het overkoepelende doel is een betere brede welvaart.

Het Hogeland oriënteert zich op een mogelijke aanvraag voor een Regio Deal en wil graag weten hoe de regio er momenteel voor staat op het gebied van brede welvaart en welke sociaal-maatschappelijke opgaven er spelen. In deze scan worden de belangrijkste resultaten weergegeven.

Huidig beeld van de brede welvaart op Het Hogeland

In 2022 heeft Sociaal Planbureau Groningen al een specifieke monitor brede welvaart voor Het Hogeland opgesteld. Er is nu op verzoek van de gemeente een aantal deelaspecten van de brede welvaart uitgelicht ten behoeve van een mogelijke Regio Deal. De focus ligt op:

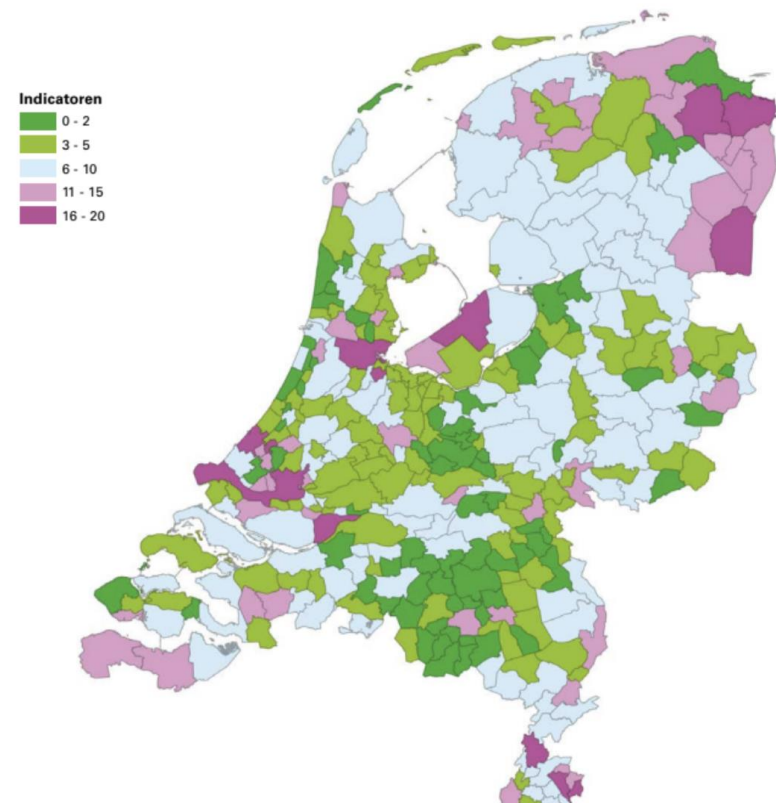
- I. **de sociaaleconomische positie: de kansrijken en de kansarmen**
- II. **de verschraling: voorzieningen die verder af komen te staan**
- III. **de spankracht: een kleiner wordende beroepsbevolking en een toenemende vergrijzing.**

Waarbij de situatie in Het Hogeland niet alleen kan worden vergeleken met de rest van de provincie en nationale situatie, er wordt ook ingezoomd op de situatie binnen Het Hogeland.

Brede welvaart algemeen: net geen hekkensluiter

Uit dit beeld vanuit Elke Regio Telt (2023) blijkt dat de gemeente Het Hogeland in algemene zin behoort tot de op één na laagste categorie van de brede welvaart in ons land. Dit is vanzelfsprekend een gemiddelde, er zijn verschillen binnen Het Hogeland zelf.

Het Hogeland belandt in de één na laagste categorie doordat een (zeer) onder gemiddelde score in de Noordelijke delen van de gemeente wordt 'opgehaald' door de bovengemiddelde score in de Zuidelijke delen van de gemeente.



Figuur 1. Brede welvaart per gemeente (aantal indicatoren met een (zeer) lage score).
Bron: CBS

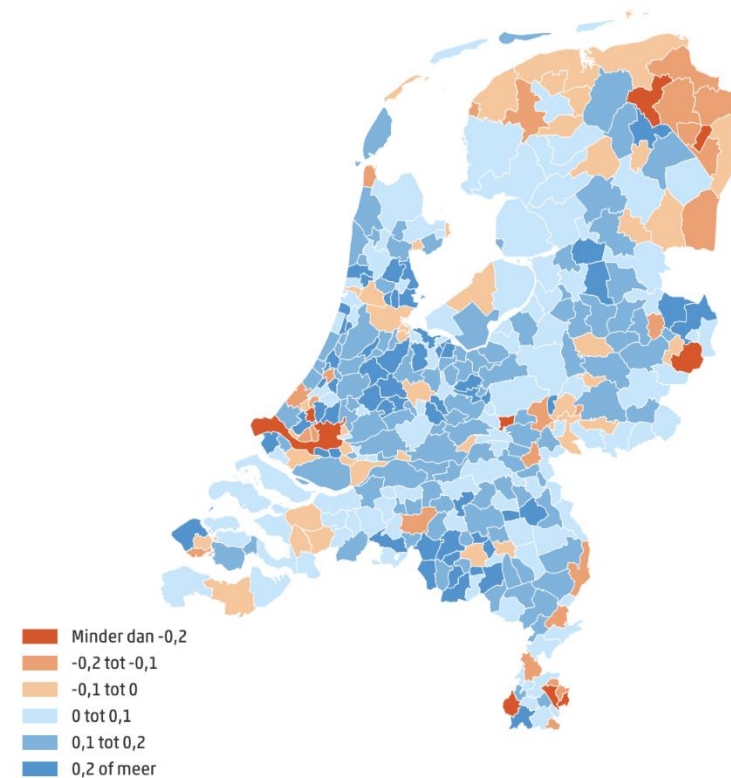
I. Sociaaleconomisch: van Stad naar Wad en van kansrijk naar kansarm

Het landelijk beeld van de sociaaleconomische status (SES WAO) wordt gemeten in termen van financiële welvaart, opleidingsniveau en het recente arbeidsverleden van inwoners. Dit laat zien dat in Noord-Nederland een concentratie is van een lage SES (CBS). Een SES-score van 0 is gelijk aan het landelijk gemiddelde. Bij een hogere score zijn inwoners meer welvarend, hoger opgeleid en/of langduriger aan het werk, dus meer kansrijk.

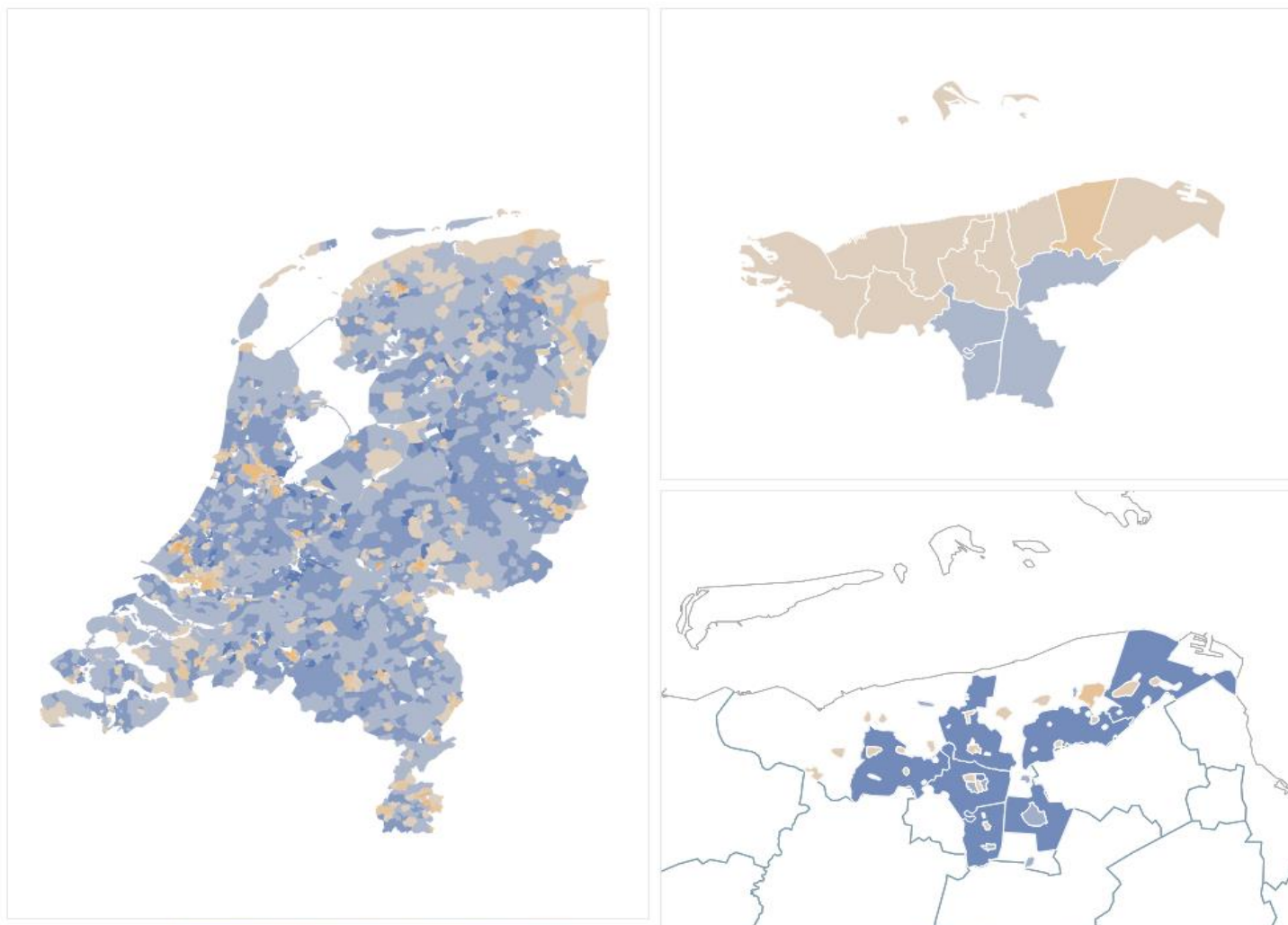
Op wijkniveau is een meer genuanceerd beeld zichtbaar. Er zijn duidelijke verschillen binnen de gemeente. In Het Hogeland is de hoogste SES te vinden in de gebieden dicht bij de stad Groningen: van kansarm aan het Wad, tot kansrijk(er) richting Stad.

Wanneer we nog verder inzoomen naar buurtniveau worden de verschillen tussen bepaalde kernen zichtbaar. Zuidwolde en Adorp hebben een hogere SES dan de meeste andere dorpen. Bedum en Onderdendam scoren ook iets hoger dan het landelijk gemiddelde. Maar de hogere SES-scores zien we vooral in de buurten 'verspreide huizen' om de dorpen heen. In Uithuizen zien we de laagste SES van de gemeente.

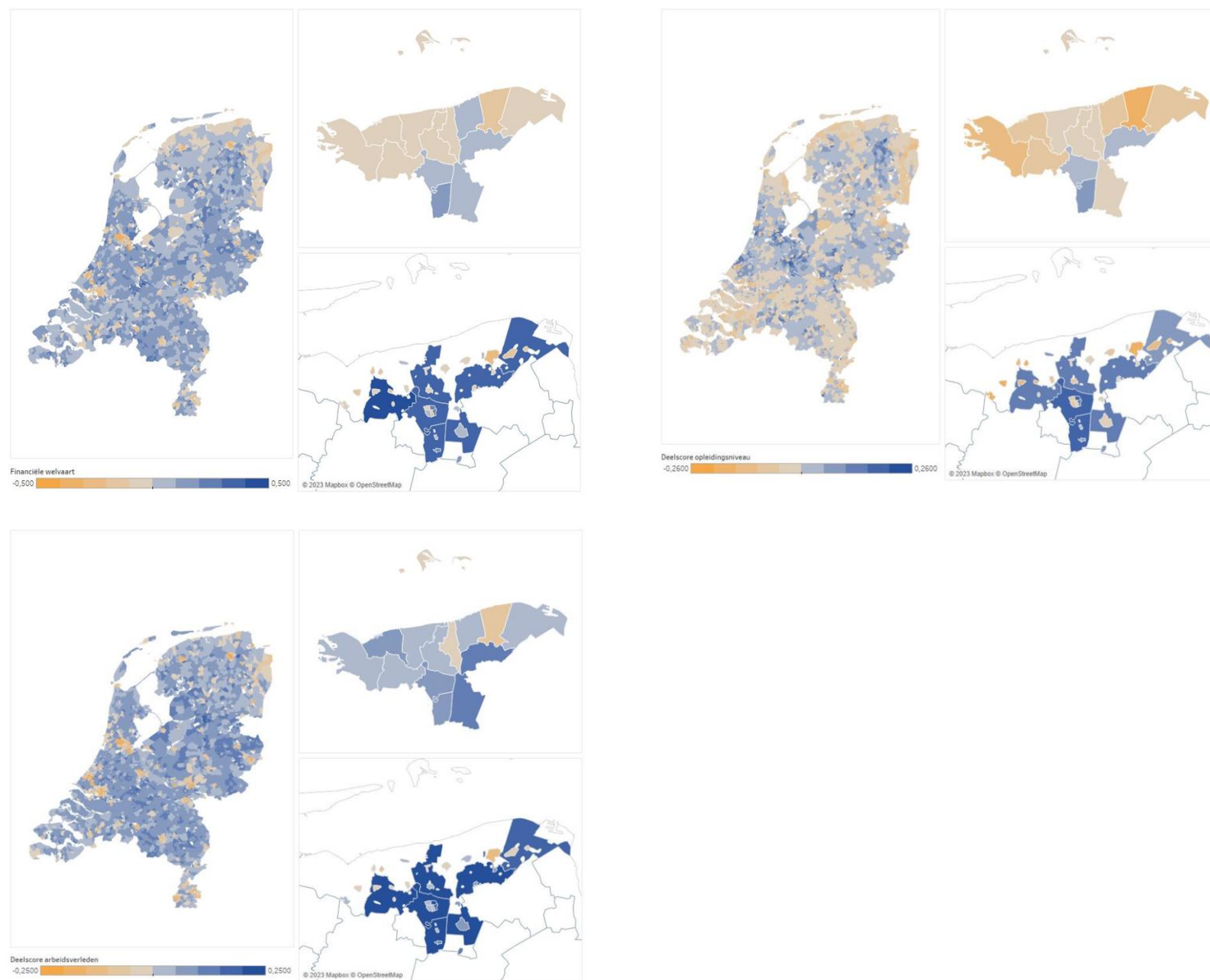
SES-WOA-score¹⁾ per gemeente, 2019



Figuur 2. SES WOA 2019 (bron: cbs)



Figuur 3. SES WOA, (bron CBS, bewerking Sociaal Planbureau Groningen)



Figuur 4. SES deelaspecten (met de klok mee: financieel, opleiding, werk). Bron: CBS, bewerking Sociaal Planbureau Groningen

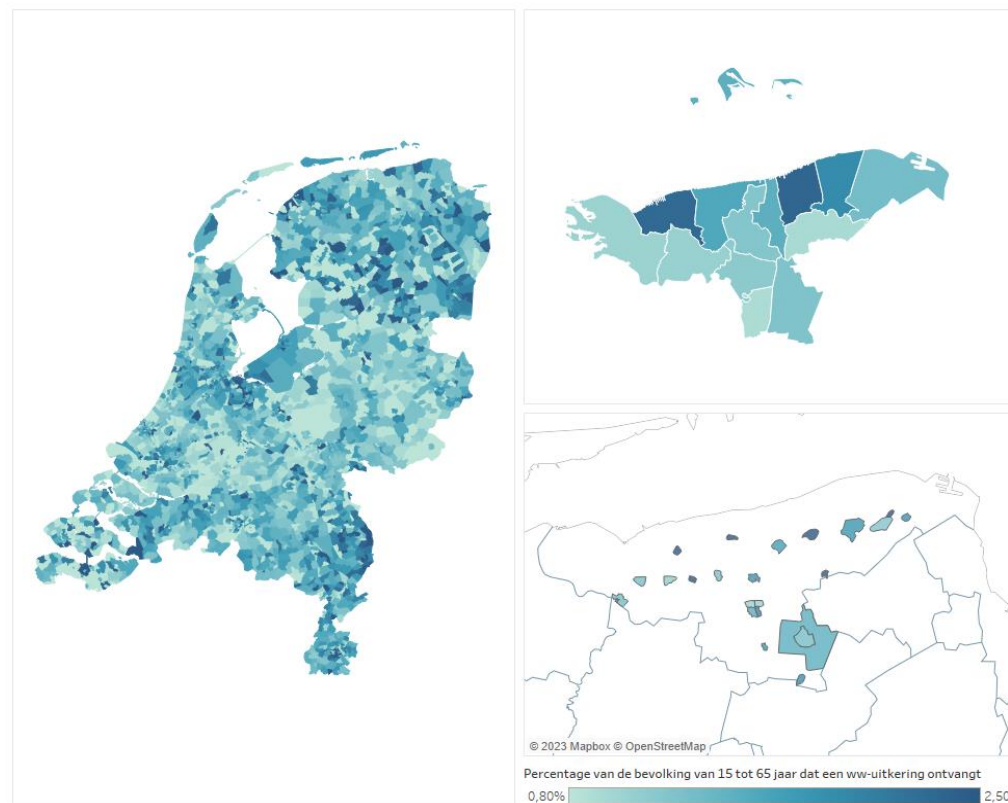
Werk hebben en houden: contrast binnen Het Hogeland

De arbeidsparticipatie geeft aan welk deel van de beroepsbevolking op de arbeidsmarkt actief is. Door een afnemende werkloosheid is de netto arbeidsparticipatie de afgelopen jaren toegenomen van 64,1% in 2013 tot 68,3% in 2021 in de gehele provincie, maar het niveau ligt nog altijd onder het landelijk gemiddelde van 70,4%.

Binnen Het Hogeland varieert de participatie van 60% in wijk 4 (Uithuizen) tot 71% in wijk 6 (Kantens, Rottum) en 70% in wijk 0 (Bedum).

In Groningen is een aantal groepen extra kwetsbaar. Dat gaat bijvoorbeeld om mensen met een (langdurig) laag inkomen, zonder werk en/of vervolgopleiding en/of met een stapeling in voorzieningen in het sociaal domein.

De werkloosheidspercentages in Het Hogeland laten per wijk een bijna omgekeerd patroon zien van de arbeidsparticipatie. De wijken aan het Wad zien duidelijk een hoger aandeel van de beroepsbevolking met een WW-uitkering.



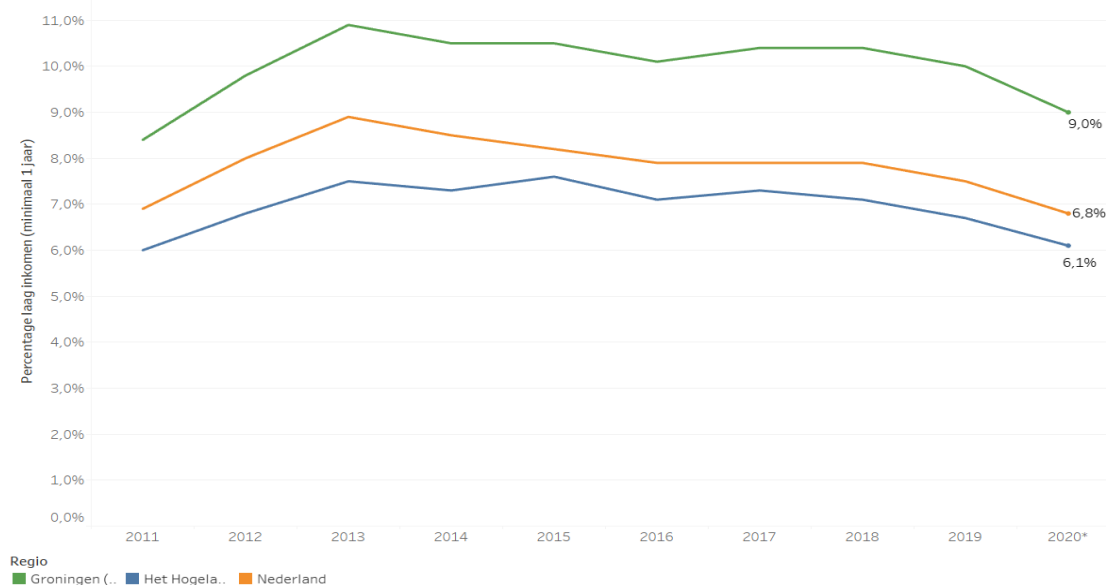
Figuur 5. Netto arbeidsparticipatie op wijkniveau in 2021 (bron: CBS, bewerking Sociaal Planbureau Groningen)

Relatief minder mensen met een laag inkomen

Een langdurig laag inkomen betekent dat het huishouden 4 jaar of langer moet rondkomen van een laag inkomen, waarmee de kans op armoede groter wordt. Wie moeite heeft met rondkomen, ervaart vaker gezondheidsproblemen en is minder tevreden met het leven. Ongelijkheid heeft niet alleen gevolgen voor wie er 'aan het kortste eind' trekt, maar ook voor de samenleving als geheel. Wanneer de kloof tussen arm en rijk toeneemt, neemt vertrouwen in instituties, sociale cohesie en politieke participatie af en nemen maatschappelijke kosten toe.

Het aandeel Hogelandsters dat minimaal 1 jaar onder de lage-inkomensgrens leeft is in Het Hogeland lager dan het gemiddelde van de provincie, namelijk 6,1% ten opzichte van 8,9%. Het hoge provincie gemiddelde wordt met name bepaald door de gemeente Groningen (11,8%) en de gemeenten in Oost-Groningen. We zien hetzelfde patroon voor langdurig laag inkomen (2,8% in Het Hogeland, 3,1% landelijk en 4,5% provinciaal).

Laag inkomen



Figuur 6. Aandeel laag inkomen (minimaal 1 jaar). Bron: CBS

Werkloosheidspercentage op wijk- en buurtniveau (bron: CBS, bewerking Sociaal Planbureau Groningen)

Stapelingsociale voorzieningen: uitschieters binnen Het Hogeland
Stapelings in voorzieningen in het sociaal domein geeft een indicatie van de (soms veelzijdige) problematiek van inwoners.

Per 1.000 huishoudens zijn er voor de provincie Groningen als geheel gemiddeld 116 huishoudens die van 1 voorziening gebruikmaken en 68 per 1.000 met 2 of meer. In Het Hogeland gaat dat om 126 per 1.000 (1 voorziening) en 60 per 1.000 (2 voorzieningen of meer). Dat is beduidend hoger dan de landelijke gemiddelden van 105 (1 voorziening) en 58 (2 voorzieningen).

De stapeling in voorzieningen is met ruim 18 procent afgenomen in de tweede helft van 2021 ten opzichte van 3 jaar eerder (tweede helft 2018). Een duidelijke verbetering ten opzichte van de landelijke ontwikkeling (waardoor het gat kleiner is geworden).

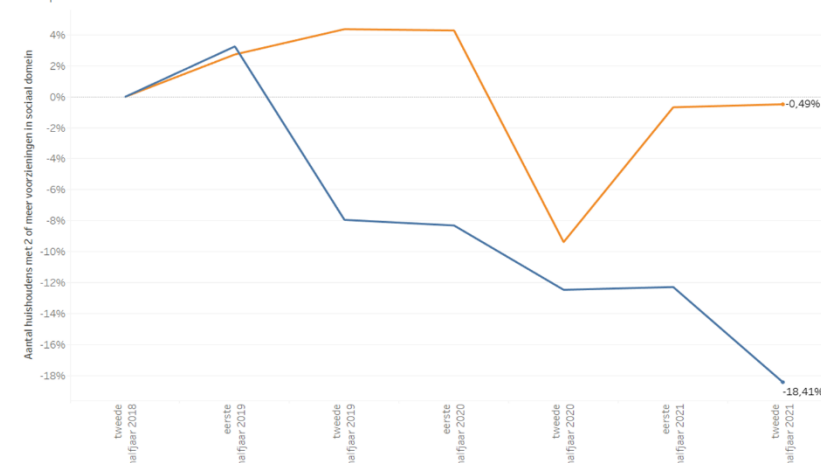
Stapelings in huishoudens per aantal voorzieningen - Het Hogeland, aantal per 1.000 huishoudens



CBS - Gemeentelijke Monitor Sociaal Domein Wmo | 2021

Ontwikkeling huishoudens met 2 of meer voorzieningen in het sociaal domein

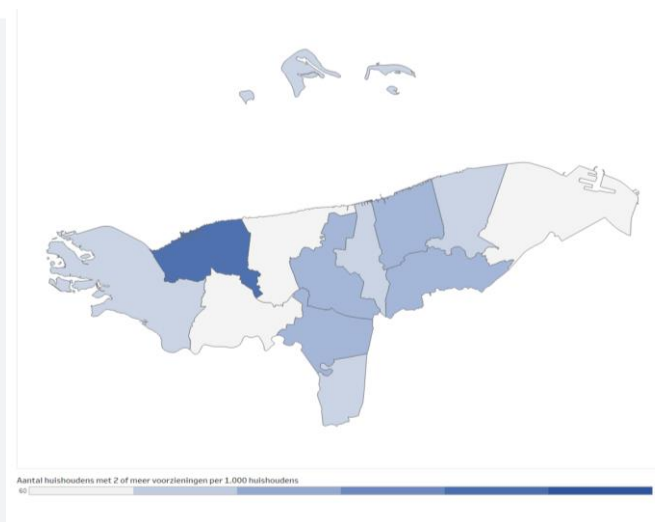
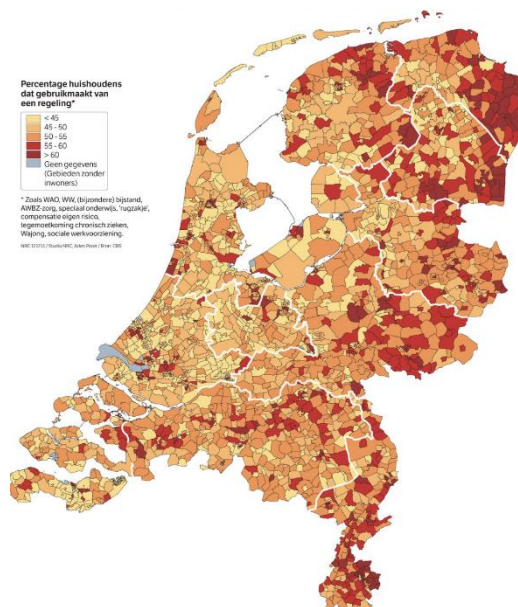
Ten opzichte van eerste helft 2018



Figuur 7. Stapeling in voorzieningen, aantallen en ontwikkeling

Het plaatje voor Het Hogeland voor de stapeling van voorzieningen (2 of meer) is nagenoeg gelijk aan het provinciale beeld.

Maar binnen de gemeente zijn duidelijke verschillen te zien. De stapeling in voorzieningen is het hoogst in Kloosterburen, namelijk 166 per 1.000 huishoudens. De laagste stapelingen in voorzieningen zien we in Uithuizermeeden, namelijk 59 per 1.000 huishoudens.



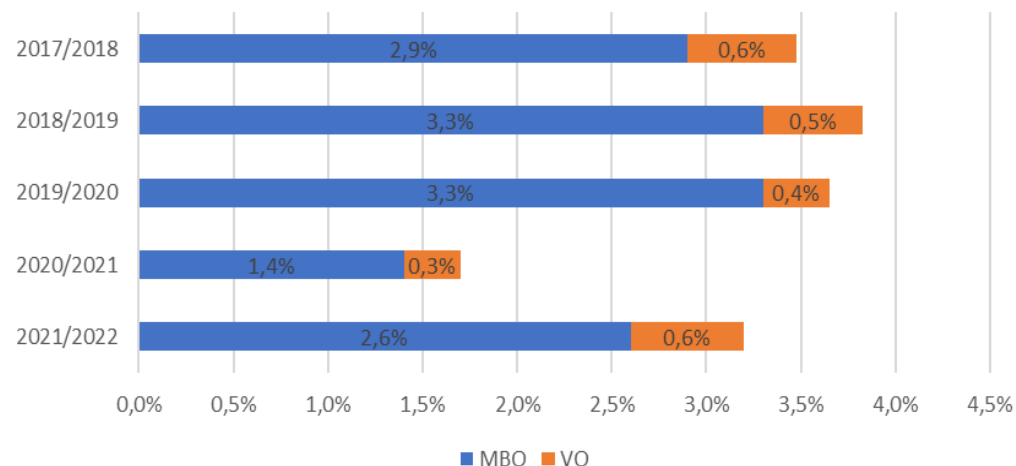
Figuur 8. Stapeling in voorzieningen

Relatief meer 'Risicjongeren' in Het Hogeland

Uit de Monitor Brede Welvaart Groningen blijkt dat jongvolwassenen systematisch lager scoren dan andere leeftijdsgroepen. Dit is niet alleen een Gronings fenomeen, ook landelijk hebben jongeren en jongvolwassenen een lagere brede welvaart. In Het Hogeland zien we voor diverse aspecten een duidelijk negatief verschil ten opzichte van de provincie en landelijk. Het aandeel schoolverlaters is hoger, er zijn relatief veel jongeren die als 'hoog risico' worden gekenmerkt en de jeugdwerkloosheid is hoger.

In absolute aantallen waren er in Het Hogeland in 2021/2022 (voorlopige cijfers) 118 voortijdige schoolverlaters. Het grootste deel hiervan zijn mbo-studenten. Van de jaarlijkse schoolverlaters is een jaar later ongeveer een derde aan het werk, een derde terug in het onderwijs en een derde nog steeds schoolverlater. Dit zijn de schoolverlaters die woonachtig zijn in de gemeente.

Vergeleken met het landelijke gemiddelde is het aandeel schoolverlaters hoog. In 2021/2022 is het landelijk gemiddelde (mbo en vo samen) 1,9 procent; **een negatief verschil van 1,3 procentpunt** ten opzichte van de 3,2 procent voortijdige schoolverlaters in Het Hogeland.



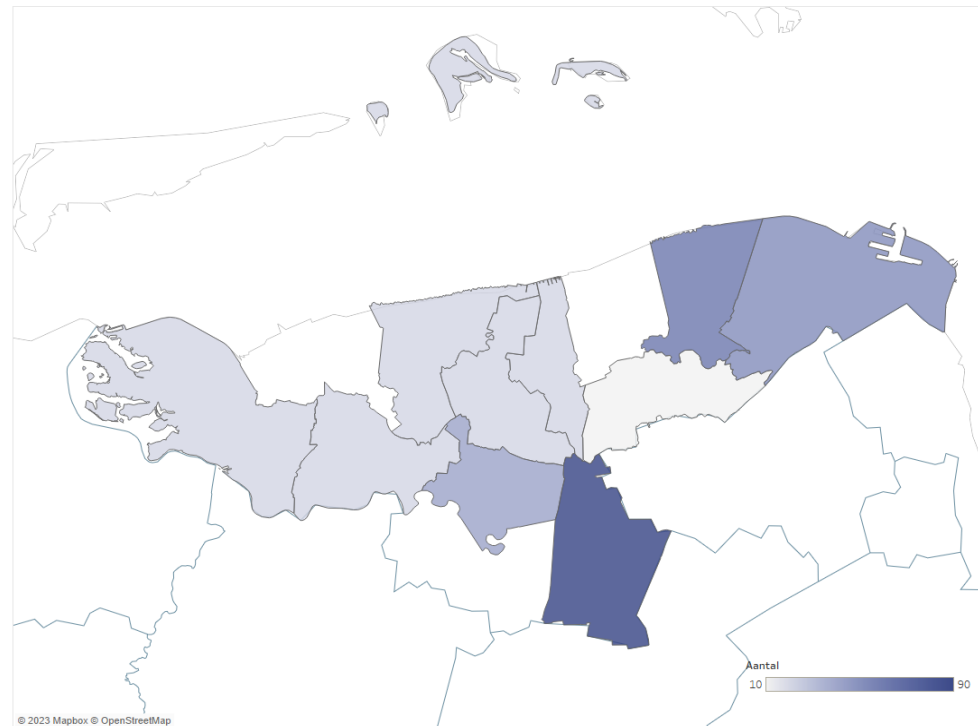
Figuur 9. Voortijdig schoolverlaters. Bron: DUO - open onderwijsdata

Risico op jonge aanwas in drugscriminaliteit

We zien hier wijken weergegeven die een relatief groot risico kennen op jonge aanwas in de drugscriminaliteit (ten opzichte van het totaal aantal jongeren). In Het Hogeland zijn naar schatting 350 hoog-risicjongeren (geschat voor 2019).

We maken de kanttekening dat de spreiding over de wijken met enige armslag moet worden genomen. Voor drie wijken zijn de gegevens 'onderdrukt' omdat ze onbekend, onvoldoende betrouwbaar zijn of omdat er een risico op onthulling bestaat. Dat gaat om de 'witte vlekken': wijk 3 (Adorp, Sauwerd), wijk 12 (Kloosterburen) en wijk 7 (Usquert). Hierdoor kan het zijn dat de zichtbare verschillen in de gemeente een vertekend beeld geven. Niettemin zijn de signalen uit het rapport Ondermijning In de Ommelanden (2023) op dit punt vrij helder.

Drugsproblematiek: risicjongeren

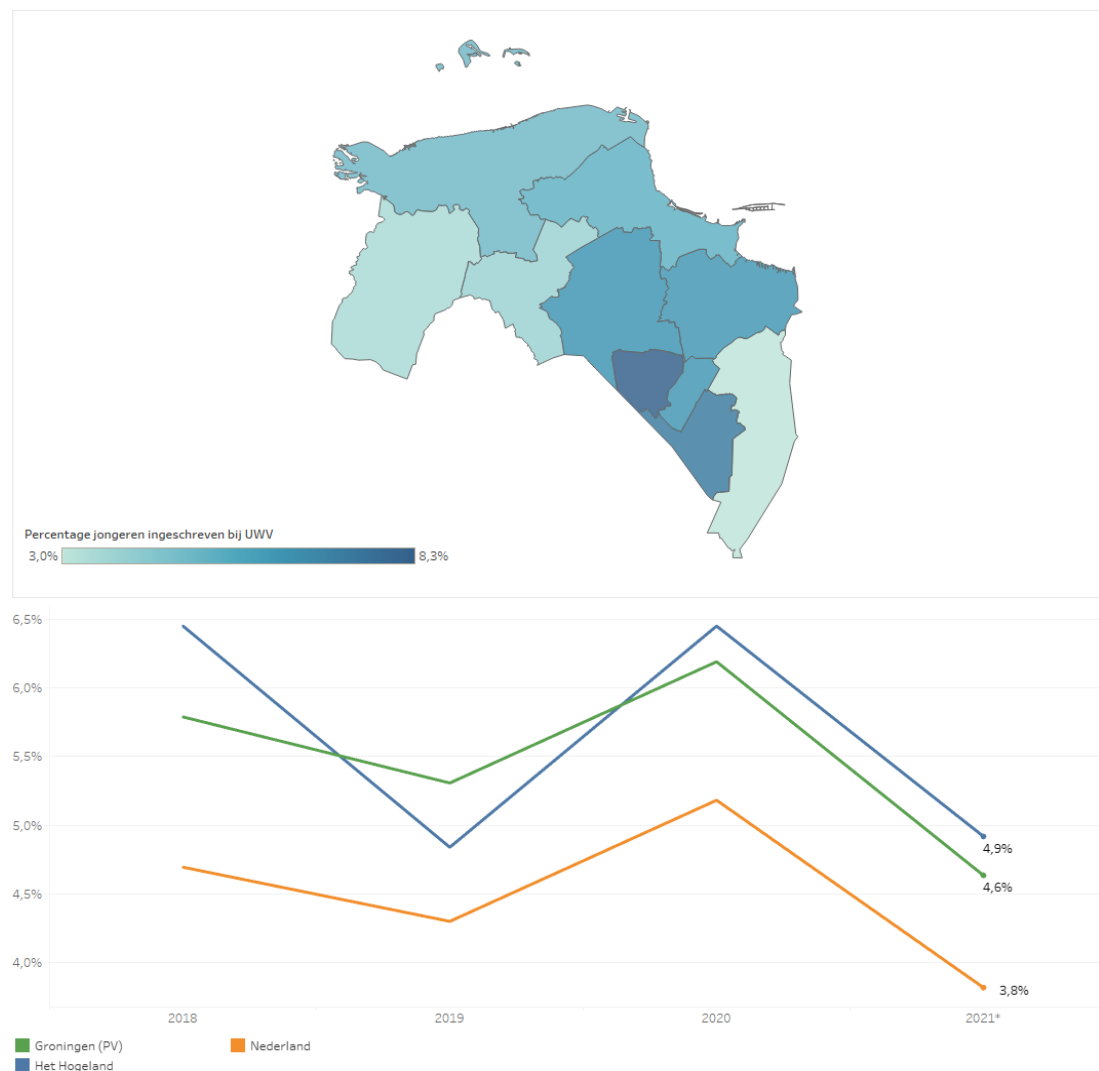


Figuur 10. Percentage hoog-risico jongeren per wijk (bron: zicht op ondermijning, bewerking Sociaal Planbureau Groningen)

Jeugdwerkloosheid: hoger dan provinciaal gemiddeld

Jeugdwerkloosheid is een indicatie voor de economische vitaliteit van een gebied. Een lage jeugdwerkloosheid is zowel van economisch als sociaal belang. De werkloosheid onder jongeren is vaak veel hoger dan de algemene werkloosheid. Jongeren zijn in een crisis vaak de eersten die hun baan verliezen. Er is bovendien een verband aangetoond tussen (langdurige) jeugdwerkloosheid en sociale uitsluiting en het gebrek aan toekomstperspectief kan leiden tot een negatief zelfbeeld of een toename van schulden.

In Het Hogeland is het percentage jongeren ingeschreven bij het UWV iets hoger dan het gemiddelde van de provincie Groningen (4,9% vs. 4,6%), en beduidend hoger dan het landelijk gemiddelde van 3,8%.



Figuur 11. Percentage jongeren ingeschreven bij UWV (bron: CBS, bewerking Sociaal Planbureau Groningen)

II. Verschraling op het Hogeland: voorzieningen toenemend op afstand

Afstand tot ziekenhuis

Op de kaart van Nederland zien we dat er maar enkele plekken zijn waar inwoners niet binnen drie kwartier met de auto een ziekenhuis kunnen bereiken. Dat gaat om de waddeneilanden en enkele gebieden aan de randen van het land.

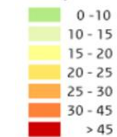
Het Hogeland is daarmee een van de weinige plekken in Nederland waar bepaalde inwoners niet binnen drie kwartier met de auto een ziekenhuis kunnen bereiken.

De bereikbaarheid is in de periode 2014 – 2020 enigszins verminderd. De onderste twee kaarten in figuur 11 geven de afstand tot een ziekenhuis inclusief buitenklinieken op wijk en buurtniveau weer.

Reistijd naar dichtstbijzijnde ziekenhuis met SEH 2022

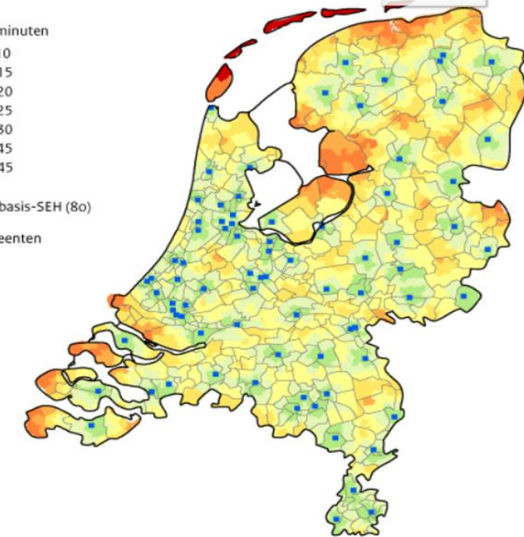
Met de auto, 24/7-uurs basis-SEH (80 locaties)

Reistijd in minuten



■ 24/7 basis-SEH (80)

— Gemeenten

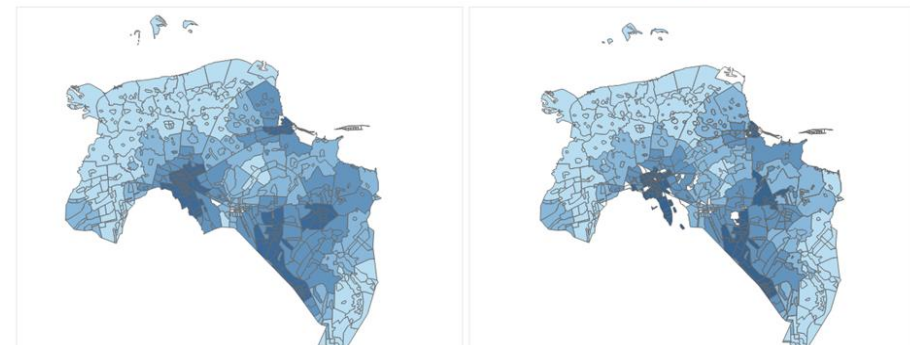


Gemiddelde afstand tot ziekenhuizen

Per gemeente, per buurt

2014

2020

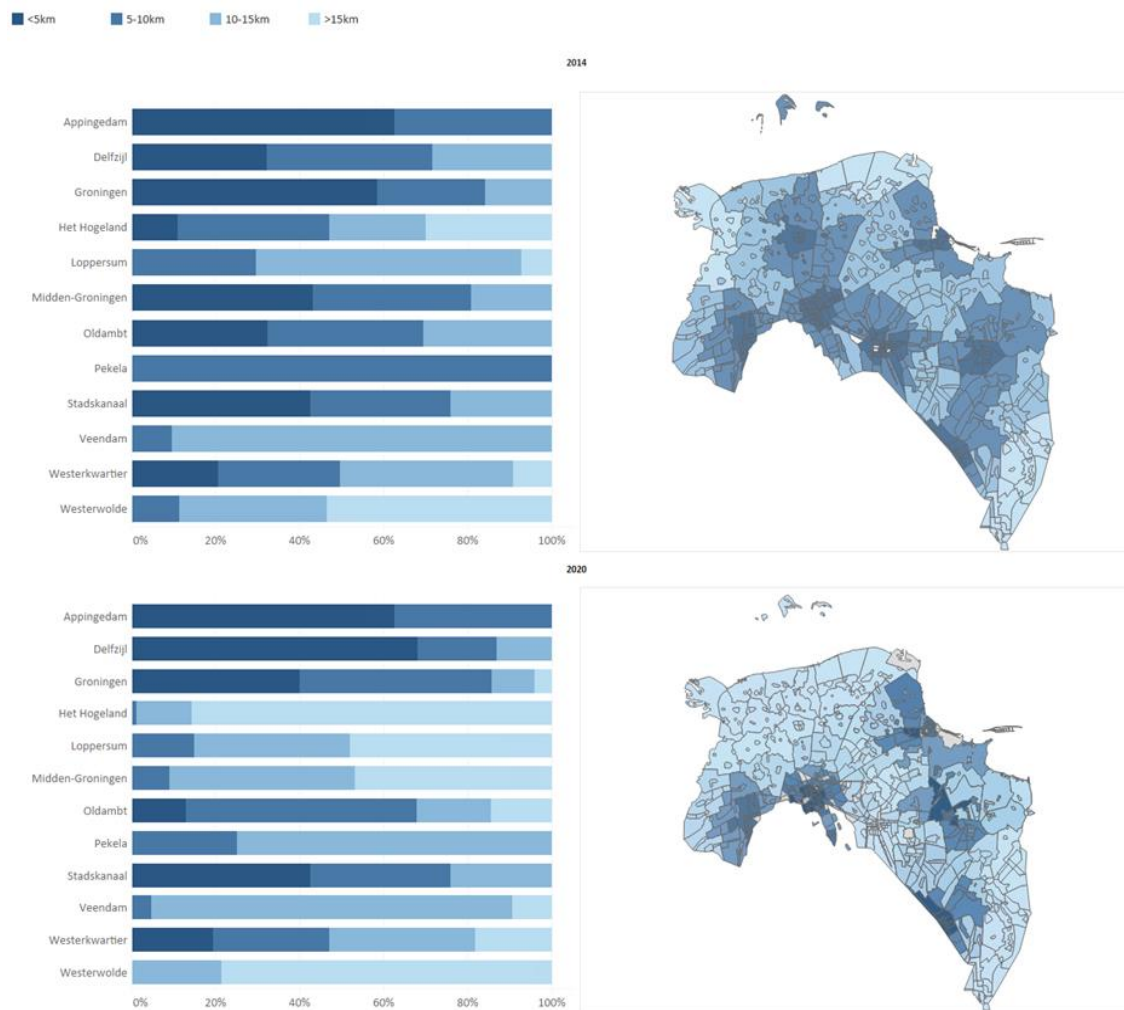


Figuur 12. Afstand ziekenhuis 2014 en 2020. Bron: CBS, bewerking Sociaal Planbureau Groningen

Afstand tot huisarts

Waar er voor de bereikbaarheid van ziekenhuizen een relatief stabiele situatie zichtbaar is, is de bereikbaarheid van een huisartsenpost duidelijk achteruitgegaan.

Er is een duidelijk verschil ten opzichte van 2014. De afstanden zijn beduidend groter geworden. Waar in 2014 voor 7% van de buurt de afstand 15 kilometer of langer bedroeg, is dat in 2020 gestegen tot maar liefst 86%. Dit heeft te maken met het verdwijnen van de huisartsenpost uit Winsum in 2018. Sindsdien worden inwoners doorverwezen naar de spoedpost in het Martini-Ziekenhuis in Groningen of de huisartsenpost in Delfzijl. Daarentegen is er wel een huisarts in Warffum die op zaterdag een weekendsprekkuur houdt.

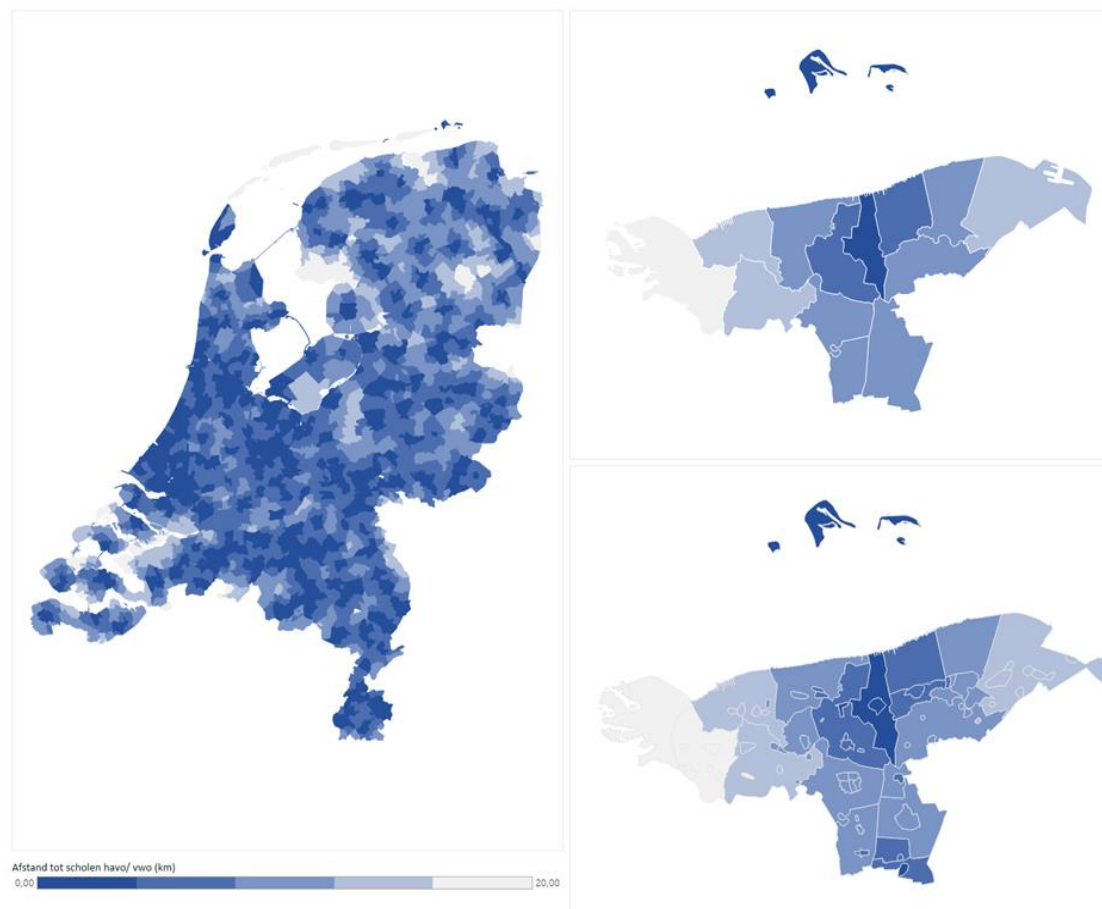


Figuur 13. Gemiddelde afstand tot huisartsenposten. Bron: CBS, bewerking Sociaal Planbureau Groningen

Afstand tot middelbare school

Dankzij Het Hogeland College in Warffum wordt Het Hogeland nog redelijk bediend, maar duidelijk wordt dat bij het mogelijk verdwijnen van de havo/vwo-afdeling de afstanden omhoog zullen schieten. Scholieren zijn dan aangewezen op het aanbod in de stad Groningen en Appingedam.

Op dit moment is de afstand voor scholieren uit wijk 9 (de westerse uithoek van de gemeente) gemiddeld 17,5 kilometer.

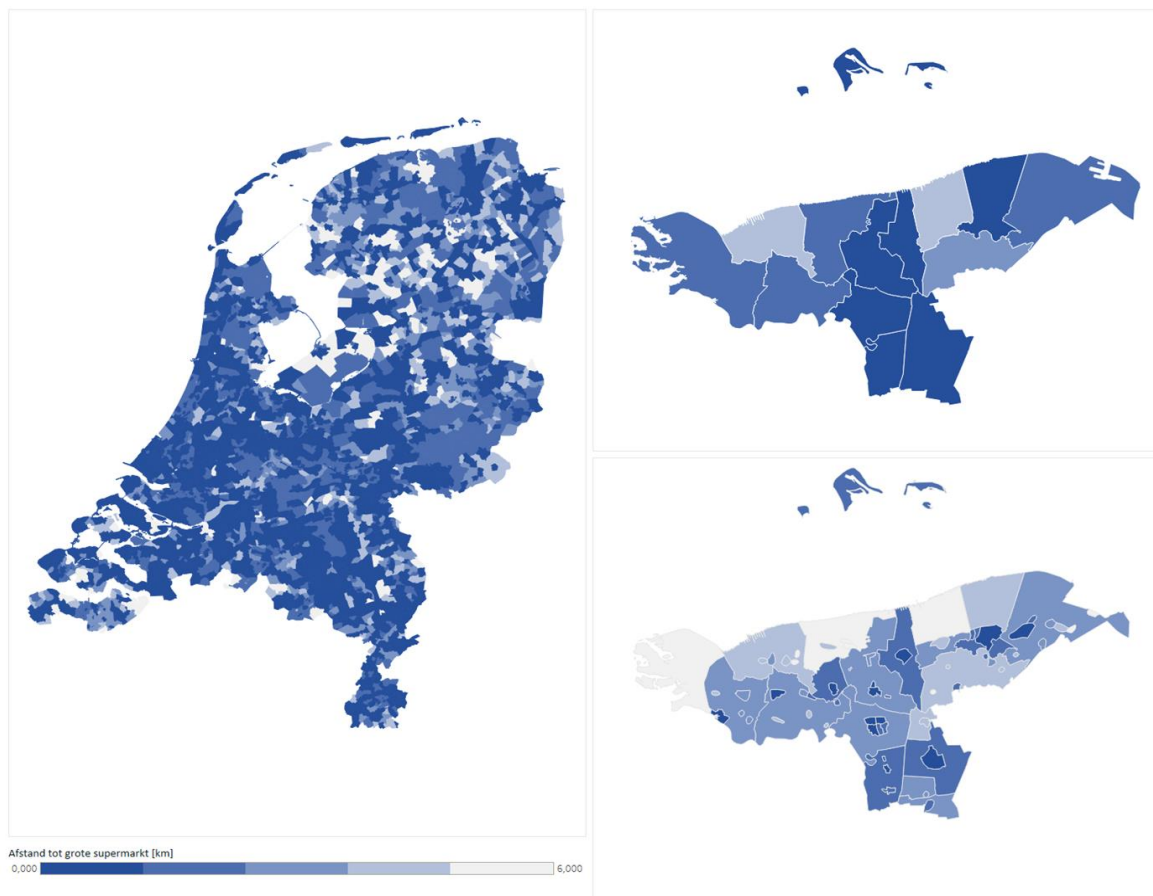


Figuur 14. Afstand tot middelbare school. Bron: CBS, bewerking Sociaal Planbureau Groningen

Afstand tot (grote) supermarkt

Afstand tot (grote) supermarkt: Lauwersoog met 9,2 kilometer uitschieter

De gemiddelde afstanden tot de dichtstbijzijnde grote supermarkt is in Noord-Nederland duidelijk groter. Binnen de gemeente van Het Hogeland zijn er behoorlijke verschillen. Buiten de kernen is weinig aanbod. In het landelijk gebied Lauwersmeer is de afstand met 9,2 kilometer het grootst.



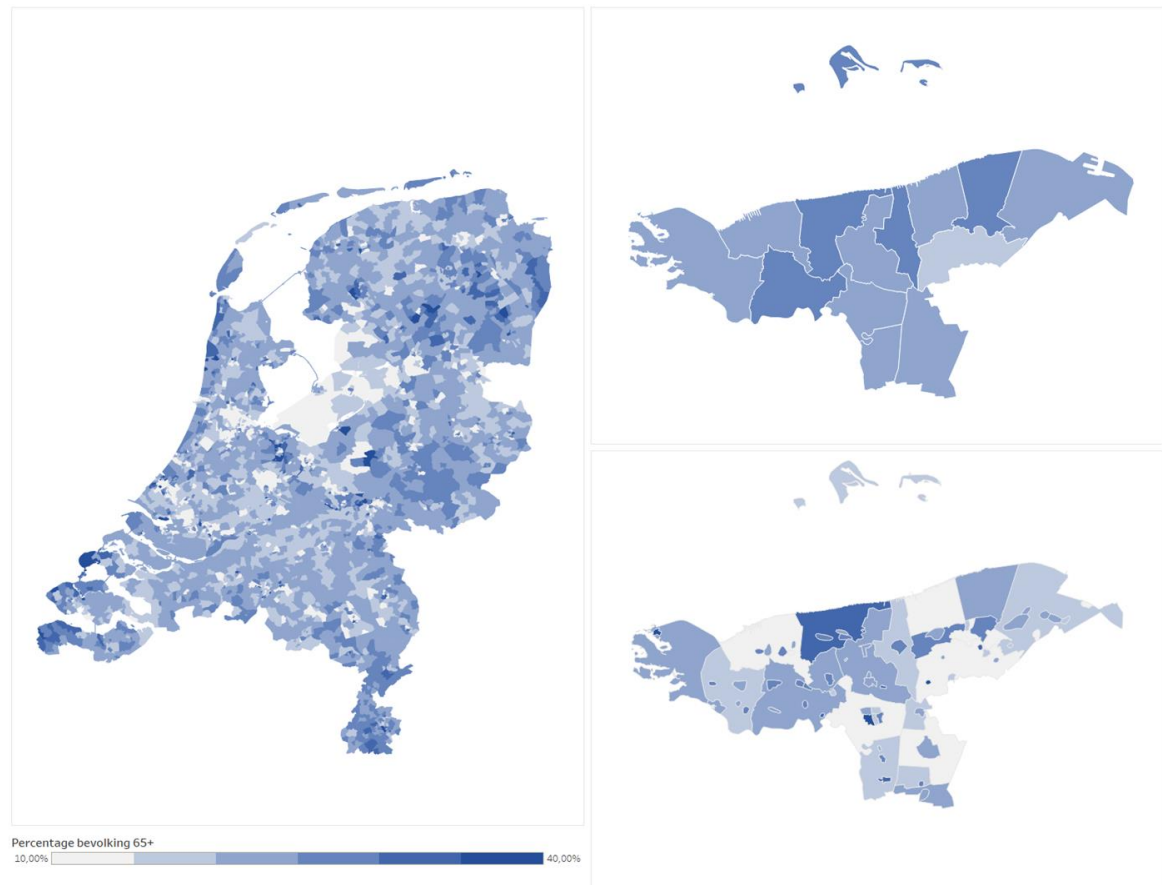
Figuur 15. Afstand tot een (grote) supermarkt. Bron: CBS, bewerking Sociaal Planbureau Groningen

III. 'Span vermogen': vergrijzing een kwart hoger dan landelijk gemiddeld

Het 'span-vermogen' van de Hogelandster samenleving staat onder druk. Dit door een toenemend aantal ouderen ten opzichte van een kleiner wordende beroepsbevolking. Figuurlijk gezien: 'de kurk waarop het drijft wordt kleiner'.

Vergrijzing

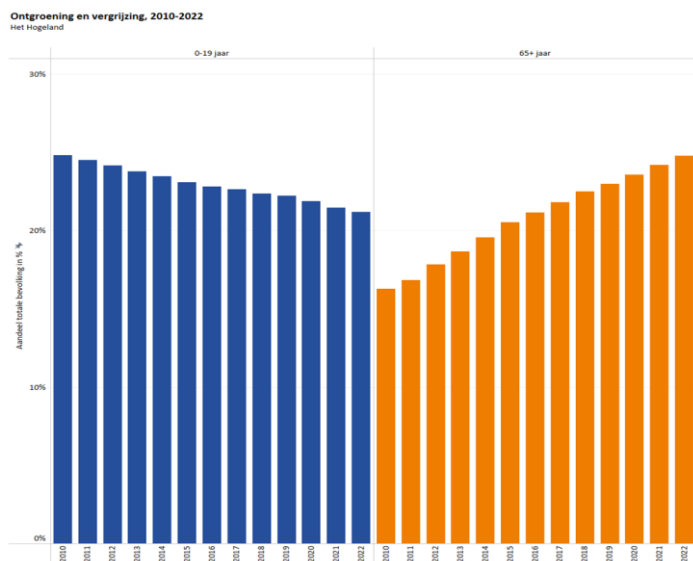
Iets meer dan een kwart (25,1%) van de bevolking in Het Hogeland is 65 jaar of ouder in 2023. Dat is bijna 5 procentpunt meer dan het landelijk gemiddelde van circa 20,0%. Het aandeel 65-plussers is niet gelijk verdeeld binnen de gemeente.



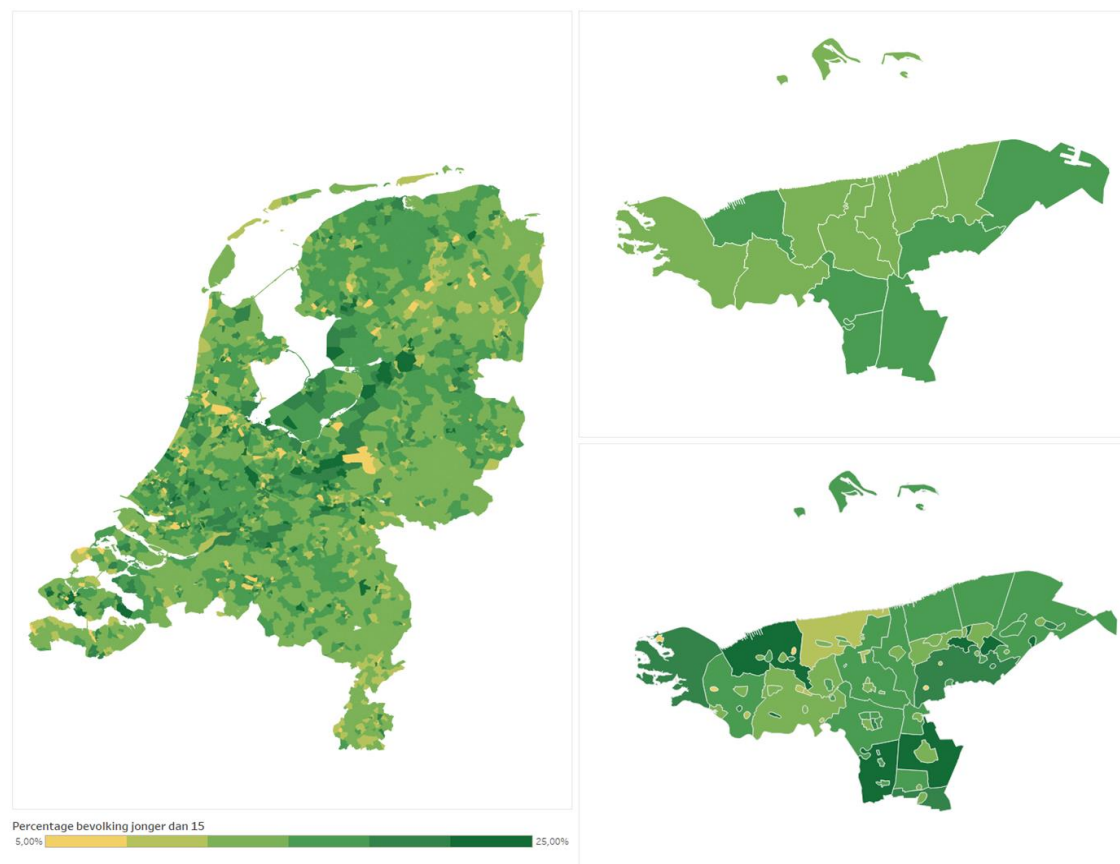
Figuur 16. Aandeel van de bevolking van 65 jaar en ouder. Bron: CBS, bewerking Sociaal Planbureau Groningen

Ontgroening

In 2022 is 21,2% van de Nederlandse bevolking 19 jaar of jonger. In de provincie Groningen is dat 1,6 procentpunt lager, namelijk 19,6%. Het aandeel kinderen en jongeren is in Het Hogeland net iets lager dan het landelijk niveau, namelijk 21,0%. Wel daalt het aandeel al jaren. In 2010 was nog 25% van de inwoners van Het Hogeland 19 jaar of jonger. Binnen het Hogeland zijn er ook verschillen. Met name in dunbevolkte gebieden is het aandeel kinderen en jongeren laag.

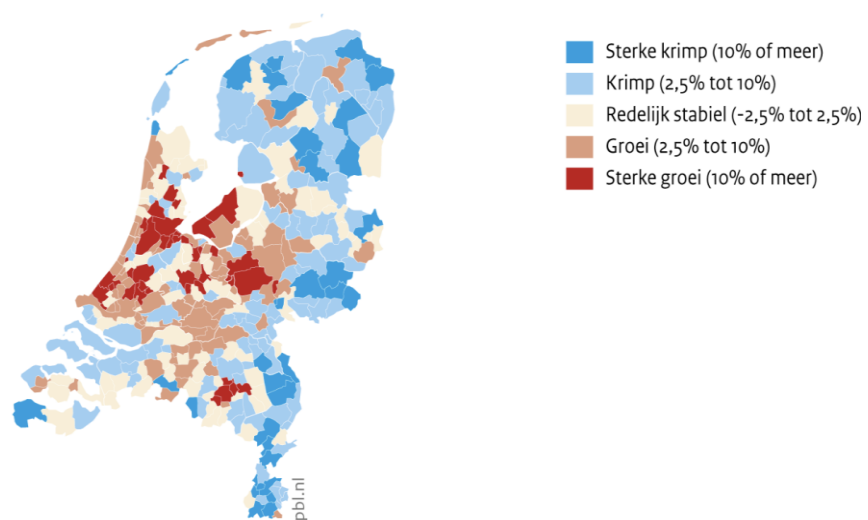


Figuur 18. Ontgroening en vergrijzing, 2010-2022. Bron: CBS, bewerking van Sociaal Planbureau Groningen



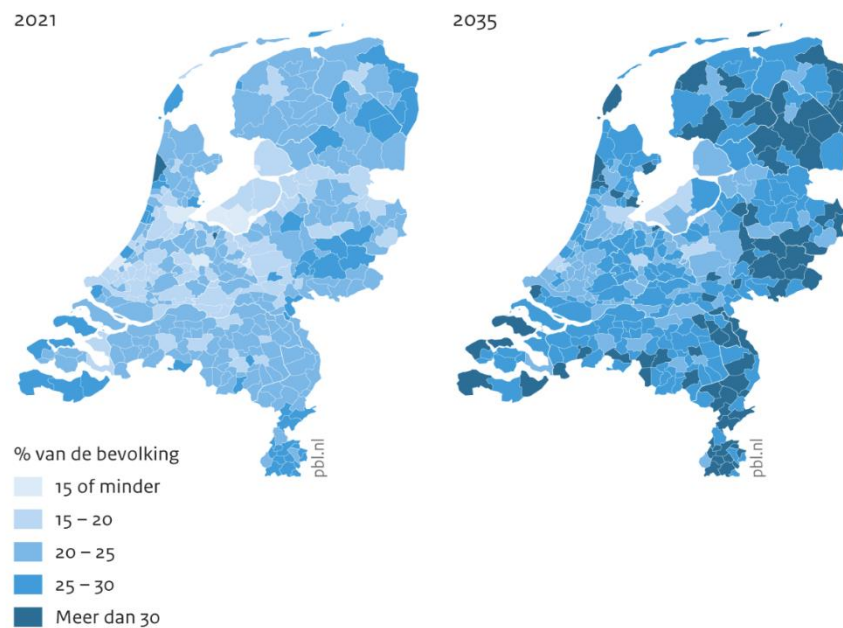
Figuur 17. Aandeel van de bevolking jonger dan 15 jaar. Bron: CBS, bewerking Sociaal Planbureau Groningen

Ontwikkeling aantal inwoners 20 tot AOW-leeftijd per gemeente, 2021 – 2035



Figuur 20. Ontwikkeling inwoners 20 tot AOW-leeftijd 2021-2035. Bron: PBL/CBS

Inwoners 65 jaar of ouder per gemeente

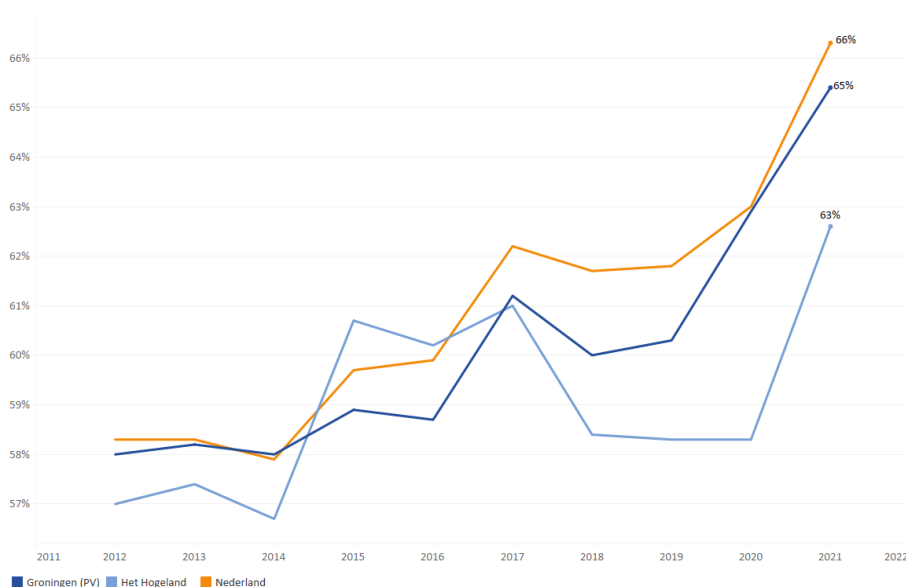


Figuur 19. Ontwikkeling aandeel inwoners van 65 jaar of ouder. Bron: PBL/CBS

Vertrouwen lager dan landelijk

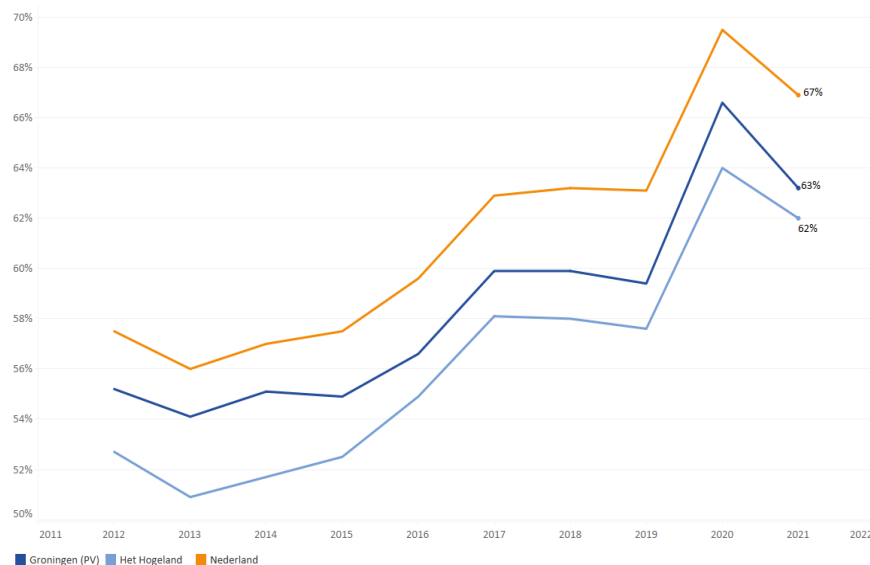
Het vertrouwen in instituties en in anderen volgt voor een belangrijk deel de landelijke en provinciale trendlijn. De laatste 10 jaar is het vertrouwen in anderen gestegen. Het vertrouwen in instituties volgde een vergelijkbare trend tot 2020 maar daalde vervolgens. Hoewel het vertrouwen in naderen en in instituties in Het Hogeland hoger is dan 10 jaar geleden is er wel systematisch minder vertrouwen dan gemiddeld voor Nederland en de provincie Groningen. Vooral het vertrouwen in anderen is achter gebleven.

Vertrouwen in anderen



Figuur 22. Vertrouwen in anderen. Bron: CBS, bewerking Sociaal Planbureau Groningen

Vertrouwen in instituties



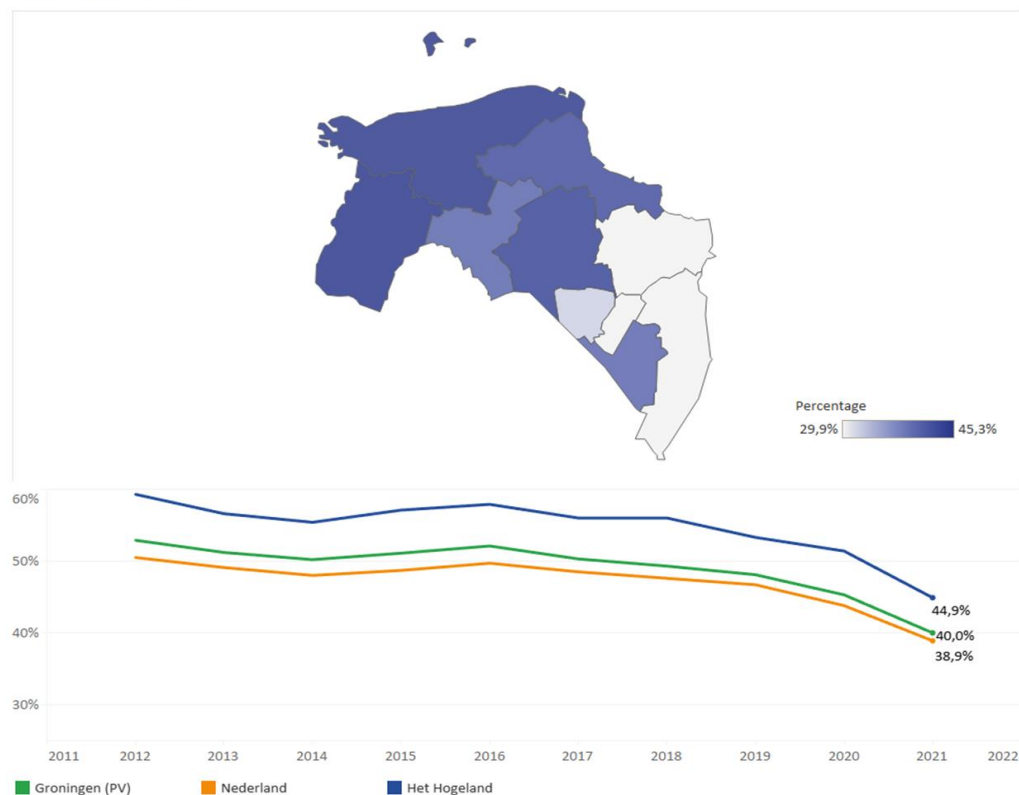
Figuur 21. Vertrouwen in instituties. Bron: CBS, bewerking Sociaal Planbureau Groningen

Aandeel vrijwilligers gedaald maar hoger dan gemiddeld

We zien al jaren een afname van het aantal vrijwilligers. Dit is een landelijke trend, die ook binnen de provincie Groningen en Het Hogeland zichtbaar is. Zeker tijdens de coronacrisis is het aantal vrijwilligers gedaald. De data van 2022 is nog niet beschikbaar, het is de vraag of een deel van de gestopte vrijwilligers weer begonnen zijn. Dit cijfer geeft aan dat in Het Hogeland het samenlevingsgevoel 'hoog in het vaandel' staat.

Ten opzichte van de totale bevolking zijn veel Hogelandsters actief als vrijwilliger. Het aandeel vrijwilligers ligt in Het Hogeland bijna 5 procentpunt hoger dan het provinciale gemiddelde in 2021.

Vrijwilligerswerk



Figuur 23. Aandeel inwoners dat vrijwilligerswerk doet. Bron: CBS, bewerking Sociaal Planbureau Groningen

Gebruikte bronnen

[Monitor Brede Welvaart Hogeland](#)

[Elke Regio Telt \(2023\)](#)

[Atlas van afgehaakt Nederland \(2022\)](#)